

Antonín Stáně: Kulturní a náboženské středisko Velehrad v Londýně

Londýnský Velehrad byl a zůstává už téměř půl století, ve kterém došlo k tolika dramatickým změnám v naší vlasti i v celé Evropě, významným centrem a ohniskem národního, kulturního, společenského i duchovního života Čechů a Slováků v Anglii, stejně jako místem, kam přichází řada našich britských přátel a příznivců. Je skutečností, že ve čtrnáctimilionovém Londýně (a v šedesátimilionovém Spojeném Království) existovalo v průběhu let množství organizací a spolků orientovaných na Čechy a Slováky. Některé z nich jsou činné dodnes. Jiné organizace nově vznikly a vznikají, zejména v posledním dvacetiletí v souvislosti se změnami ve vlasti po roce 1989, se vstupem našich států do EU, s přílivem mladých Čechů a Slováků do Anglie.

Když se v Londýně mezi Čechy a Slováky řekne Velehrad, míní se tím obvykle čtyřposchodový dům na nároží náměstí Ladbroke Square v centru Londýna. Tuto asi 150 let starou budovu, která byla původně nejspíše domovem nějaké bohatší londýnské rodiny, zakoupil v roce 1964 pro Čechy a Slováky v Anglii český jezuita Jan Lang společně s řadou českých přátel (a díky jejich finančním příspěvkům a půjčkám). Tito lidé po komunistickém převratu v Československu vytvořili v Londýně společnost, jejíž přímou pokračovatelkou je charita Saint Wenceslaus House. Správní rada této charity je podle anglického práva již po řadu desetiletí a i v současnosti legálním vlastníkem domu Velehrad. Pod jménem Velehrad se hovorově často rozumí i uvedená charita.

Rád bych se zmínil o minulém dění na Velehradu a o osobnosti otce Jana Langa, která je s Velehradem a s naší komunitou neodmyslitelně spjata. Jan Lang, student bohosloví (později kněz), byl za okupace zatčen a vězněn gestapem v terezínské Malé Pevnosti, kde málem zahynul na tyfus. Po osvobození odešel dostudovat do Anglie, kde také po osmačtyřicátém roce zůstal. Jeho jezuitský řád záhy akceptoval, že práce s uprchlými krajaný, kteří po únoru 1948 přicházeli do Británie a mnozí pak pokračovali do USA, Austrálie a dalších zemí, se pro mladého kněze stala celoživotním posláním a povoláním. V roce 1949 Jan Lang s dalšími založili krajanskou organizaci Cyrilometodějská liga akademická, předchůdkyni naší charity. Byly slouženy české mše – nejprve v Hampsteadu, pak na Cavendish Square (na varhany zde hrál i Rafael Kubelík), posléze v kapli na Mount Street (zde až do roku 2004). Začala doplňovací česká škola pro děti, v létě byly pořádány prázdninové tábory, v zimě se konaly československé taneční zábavy, vychází původní „Věstník“. V roce 1957 byl získán dům ve Folkstone pro rekreaci československých rodin.

V roce 1964 s využitím finanční náhrady za válečné žalářování J. Langa (a příspěvků i půjček od mnoha dalších krajanů) byl zakoupen dům v Londýně, dnešní Velehrad. Komunita tím získala pevnou základnu pro společenské akce, přednášky, dětskou školu, knihovnu, společná jídla (Štědrý večer), bydlení starších osamělých krajanů a další činnost. Otec Lang, který sám bydlel v jezuitské rezidenci, na Velehradě každý den „úřadoval“. Jednou z jeho povinností byly pravidelné nedělní promluvy v českém vysílání BBC.

V roce 1968 a letech následujících proběhla další exilová vlna. V srpnu a září 1968 se do Londýna stáhlo mnoho Čechů a Slováků, zejména studentů, kteří trávili prázdniny ve Velké Británii. Na Velehradě mnozí z nich našli dočasně střechu nad hlavou, teplé jídlo, možnost setkání s jinými ve stejné situaci, radu kam se obrátit ohledně dalšího bydlení či práce. Mnozí z těchto lidí se dřív či později rozhodli k návratu domů. Jiní zůstali nebo podobně jako exulanti z minulých exilových vln pokračovali do USA, Austrálie, Kanady a

pod. Ti z nás, kdo zůstali v Anglii, postupně akceptovali skutečnost, že jejich budoucnost je v této zemi a v různé míře se integrovali do britské společnosti, našli uplatnění ve svých profesích, budovali rodiny a vychovávali své děti. V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století národní exilové aktivity v Londýně dosahovaly vrcholu, a to jak svojí četností, tak i svojí kvalitou. Většina akcí se odehrávala buď přímo na Velehradě nebo byly výsledkem nápadů, diskusí, a organizační práce z Velehradu vycházející.

V Londýně v té době kromě již zmíněné doplňovací české školy a prázdninových táborů působí např. Sokol, Čs. Obec legionářská. V kapli na Mount Street pokračuje tradice pravidelných nedělních katolických mší svatých, při slavnostních příležitostech (svátek Sv. Václava apod.) Češi a Slováci plní sousední chrám ve Farm Street. Sbor Velehradu o vánocích zpívá české koledy pod stromečkem na Trafalgar Square, později vzniká Londýnský Hlahol pod ambiciózním vedením Dr. Václava Pinkavy (lépe známého pod literárním pseudonymem Jan Křesadlo). České ochotnické divadlo během několika sezón na Velehradě pod vedením herečky Sylvie Langové nacvičuje Noc na Karlštejně, Princeznu Pampelišku, Na tý louce zelený, Odpoledne u Smetanů. Premiéry se pak obvykle konají ve velkém sále Ogniska Polskego v londýnské čtvrti Kensington.

Z Velehradu se krajanům měsíčně rozesílá Věstník CML a Londýnské Listy. Taneční kroužek mladých úspěšně vystupuje v televizní soutěži (předchůdce dnešní Star Dance) Come Dancing s Českou besedou. Po příchodu do emigrace v roce 1970 učí zkušený lidový tanečník Jano Hruška zájemce Verbuňk, Dupák a další lidové tance a sklízí obdiv anglického publika na veřejných vystoupeních. Na Svátek matek, vánoce a při různých oslavách děti z velehradské doplňovací školy zpívají, recitují, tančí před rodiči, příbuznými i hosty. Na Štědrý večer společně na Velehradě večeří ti kteří nemají či momentálně nemají vlastní domov nebo rodinu a společně s dalšími „posilami“ pak zpívají a slaví ve velehradské kapli. Kaple byla zařízena a vysvěcena po příchodu druhého kněze, který se stal rezidentem a kaplanem v domě. Tuto roli – a mnoho dalších – po řadu let zastával otec Josef Pazderka. Téměř o každém masopustu se v prostorách spřátelených menšin (Poláci, Francouzi atd.) anebo v Českém klubu ve West Hampsteadu konal Československý ples.

Každý měsíc se na Velehradě scházela Společnost pro vědu a umění ke schůzím a přednáškám. Další přednášky či besedy se uskutečňovaly příležitostně, zejména když do Londýna přibyla další zajímavá osobnost: např. historik Jan Tesař, novinář Karel Kyncl apod. Velehrad byl i centrem politické aktivity, zejména neustávajících protestů proti komunistickému režimu v Československu, proti okupaci republiky a politickému útisku. Otec Jan Lang po zásluze oceněný řádem TGM v roce 1991 neúnavně veřejně vystupuje. Jako jeden z mála dokáže navázat, upevnit a využít přátelské vztahy s exulanty z ostatních porobených národů. Vždy a opětovně připomíná britské veřejnosti její díl odpovědnosti za stav rozdělené Evropy. Londýn se stává každoročně na 21. srpna místem demonstrace proti okupaci Československa, ať už se jedná o tisícíhlavý průvod centrem města v roce 1988 nebo o „komorní“ demonstrace před sovětským velvyslanectvím v letech jiných.

Československá „sametová revoluce“ v roce 1989 předznamenává novou epochu i ve funkcích a práci Velehradu. Tzv. „staří emigranti“ ze starších exilových vln postupně odcházejí, exil z let šedesátých a dalších se jeví jako méně kohezní. Češi a Slováci, kteří přišli v šedesátých a sedmdesátých letech jsou plně zapojeni společensky a pracovní v britské společnosti. Na Velehrad a na akce pořádané naší komunitou se mnozí čas od času vypraví, ale méně často než tomu bylo zvykem dřív.

Otcové Lang a Pazderka shledávají, že Velehrad se podobně jako v osmašedesátém avšak za podstatně veselejších okolností znovu stává cílem a útočištěm mladých Čechů a Slováků. Ti nyní využívají nově nabyté svobody cestování a hrnou se do Londýna učit se anglicky, studovat, vydělávat, poznávat svět a Západ. Velehrad se stává místem nedělních schůzek děvčat, které pracují jako au-pairs, londýnský Hlahol získává nové mladé hlasy, mnozí nacházejí na Velehradě dočasné ubytování. Otcí Langovi s přibývajícimi lety ubývá sil, nikoliv však lásky ke všem v jeho okolí. O řadu let mladší Otec Pazderka neočekávaně umírá při návštěvě rodné Moravy v roce 1991. V tomto období část budovy Velehradu přejímá i funkci hostelu-ubytovny.

Některé společenské či kulturní aktivity dříve či později ustávají, např. divadelní soubor se smrtí Sylvie Langové, pěvecký sbor nedlouho po smrti V. Pinkavy. I nadále je Velehrad místem pravidelných schůzek Společnosti pro vědu a umění, v lednu se zde konají výroční pietní vzpomínky na Jana Palacha, pouti na svátek Sv. Jana Nepomuckého, oslava svátku Sv. Václava, v prosinci vánoční bazary i štědrovečerní večere a se smutnou výjimkou vánoc 2009 také půlnoční vánoční mše. Nově se zde schází např. soubor mladých hudebníků a tanečnic skupiny Karpaty, charita zve na Velehrad významné osobnosti z domova, s mladými krajany zde rozmlouval kardinál Vlk, s velkým zájmem a ohlasem se setkala přednáška prof. Jana Sokola. Charita se pokoušela získat pro Velehrad rezidentního kněze, který by pokračoval v práci otců Langa a Pazderky, a to nejen v práci náboženské ale i jako patron Velehradu a organizátor národních, kulturních a společenských aktivit.

V posledních několika letech se však ukazuje, že tato cesta nevede ke vytčeným cílům a že budoucnost Velehradu a naší komunity v Londýně plně spočívá na dobrovolné práci nás všech. Je také zřejmé, že perspektivně nejlepším využitím domu v budoucnu nebude poskytování levného jednoduchého a krátkodobého ubytování. Mnozí krajané na to poukazují v korespondenci, rozhovorech i v anketě našeho bulletinu v roce 2008. V anketě také absolutní většina respondentů vyjadřuje názor, že Velehrad má dále fungovat a mnozí navrhují jaké akce, schůzky a události by je zajímaly. Správní rada rozvíjí kontakty a spolupráci s českým i slovenským zastupitelským úřadem a s organizacemi a spolky, z nichž některé existují už od padesátých let, jiné nově vznikají (např. Česká škola bez hranic).

Starý dům Velehrad dnes vyžaduje renovaci, a to nejenom k nápravě toho, co na něm napáchal zub času, ale i proto, aby vyhovoval nárokům, které nebyly běžné v polovině minulého století, avšak které se považují samozřejmě v současnosti. Zároveň cítíme i povinnost zachovat a zúročit historickou, architektonickou a estetickou hodnotu tohoto velkolepého odkazu našich předchůdců. Významná česká, britská a světová architektka paní Eva Jiříčná a její londýnská kancelář spolupracuje se správní radou naší charity na výhledovém architektonickém projektu pro Velehrad. Věříme, že díky Evě Jiříčné a díky ostatním přátelům, kteří mohou přispět svým dílem dobré vůle, nápadů, času, energie či financí, se nám podaří zachovat v Londýně naše kulturní dědictví, jehož nedílnou součástí se v posledním půlstoletí stala i budova ve čtvrti Notting Hill, která od roku 1978 na svém průčelí nese kovovou plastiku sochaře Franty Bělského, připomínající ohnivou oběť Jana Palacha.